

การค้นคว้าตามหลักกฎหมายแพ่ง

ร้อยตำรวจโทหญิง ศิริรัตน์ สุขภูติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2541

ISBN 974-332-100-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

RESTITUTION OF THINGS UNDER THE THAI CIVIL LAW

POLICE LIEUTENANT SIRIRAT SUKAPUTI

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1998

ISBN 974-332-100-4

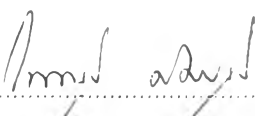
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การค้นทรัพย์ตามหลักกฎหมายแพ่ง
โดย ร้อยตำรวจโทหญิง ศิริรัตน์ สุขภูติ
ภาควิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์

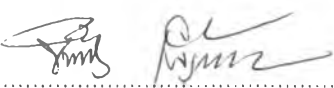
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ โฉมิโลกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รติพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรพรรณ พันสพัฒนา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ จรัญ ภัคดีธนากุล)

ศิริรัตน์ สุขภูติ , ร.ต.ท.หญิง : การคืนทรัพย์สินตามหลักกฎหมายแพ่ง (Restitution of Things under the Thai Civil Law) อ.ที่ปรึกษา รศ.ไพฑูริย์ คงสมบูรณ์ , 209 หน้า . ISBN 974-332-100-4.

กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์สินตามหลักกฎหมายแพ่งมีอยู่ด้วยกันหลายกรณี บางกรณีกฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์สินไว้โดยชัดแจ้ง เช่น กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์สินในเรื่องลามิควรรได้ แต่บางกรณีกฎหมายบัญญัติแต่เพียงมูลเหตุที่จะต้องมีการคืนทรัพย์สินโดยมิได้บัญญัติหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์สินไว้ เช่น กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์สินเมื่อมีการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ , การบอกเลิกสัญญา และการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งได้ทำโดยฉ้อฉลเจ้าหนี้

การคืนทรัพย์สิน นอกจากจะหมายความถึง การคืนตัวทรัพย์สินที่ได้รับไว้แล้ว ยังหมายรวมถึง การคืนดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินที่ได้รับไว้ , การคืนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งฝ่ายที่คืนทรัพย์สินได้เสียไป เช่น ค่าบำรุงรักษา ซ่อมแซมทรัพย์สิน รวมถึงปัญหาการคืนตัวทรัพย์สินซึ่งหากทรัพย์สินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากทรัพย์สินเดิม

กฎหมายลักษณะลามิควรรได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการคืนทรัพย์สินไว้ ทั้งในส่วนของหน้าที่ของผู้คืนทรัพย์สินตามมาตรา 412 ถึง 415 ส่วนหนึ่ง และหน้าที่ของผู้รับคืนทรัพย์สิน ตาม มาตรา 416 - 418 โดยคำนึงถึงสภาวะทางจิตใจของผู้คืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิควรรได้ กล่าวคือ สำหรับในกรณีที่ผู้คืนทรัพย์สินผู้สุจริตได้รับเงิน หรือทรัพย์สินอื่นนอกจากเงิน และการคืนทรัพย์สินนั้นตกเป็นการพันวิสัย ในกรณีเช่นนี้กฎหมายบัญญัติหน้าที่ของผู้คืนทรัพย์สินไว้โดยมีหน้าที่ต้องคืนลามิควรรได้เพียงส่วนที่ยังมีอยู่ในขณะเมื่อเรียกคืน ดังนั้นหากมีการนำเงินที่ได้รับไว้ไปซื้อทรัพย์สินมา หรือมีการนำทรัพย์สินที่ได้รับไว้ไปแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินอื่น ก็ต้องคืนทรัพย์สินที่เข้ามาแทนทั้งสิ้น

กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์สินเมื่อมีการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ หรือมีการบอกเลิกสัญญา กฎหมายบัญญัติผลของการบอกล้างโมฆียะกรรมไว้ใน มาตรา 176 หรือการบอกเลิกสัญญาไว้ใน มาตรา 391 สรุปความว่า เมื่อมีการบอกล้างโมฆียะกรรม หรือมีการบอกเลิกสัญญาแล้วให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะเดิม หากกลับคืนไม่ได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน กล่าวคือ ฝ่ายที่ได้รับทรัพย์สินมาตามนิติกรรม หรือโดยผลของสัญญามีหน้าที่คืนทรัพย์สินนั้นให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง หากไม่อาจคืนทรัพย์สินให้แก่เขาได้ก็ต้องชำระค่าทรัพย์สินนั้น โดยไม่ต้องพิจารณาถึงสภาวะทางจิตใจของผู้คืนทรัพย์สินเหมือนดังการคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิควรรได้ สำหรับการคืนดอกผลของทรัพย์สิน และการชดใช้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทรัพย์สิน ในกรณีดังกล่าวนี้ กฎหมายมิได้บัญญัติไว้ จึงน่าจะบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1376 ซึ่งให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะลามิควรรได้ มาตรา 412-418 มาใช้บังคับโดยอนุโลม นอกจากนี้กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์สินเมื่อมีการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งได้ทำโดยฉ้อฉลเจ้าหนี้ นั้น กฎหมายมิได้บัญญัติไว้เลยว่าจะบังคับกันอย่างไร จึงน่าจะบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1376 ซึ่งให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะลามิควรรได้ มาตรา 412-418 มาใช้บังคับโดยอนุโลมเช่นเดียวกัน

ภาควิชานิติศาสตร์.....
สาขาวิชานิติศาสตร์.....
ปีการศึกษา 2541

ลายมือชื่อนิสิต ร.ต.ท.หญิง ศิริรัตน์ สุขภูติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ไพฑูริย์ คงสมบูรณ์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C870578 : MAJOR LAW

KEY WORD: CONTRACT / PROPERTY / RESTITUTION / RETURN / THINGS / UNJUST ENRICHMENT

SIRIRAT SUKAPUTI , POLICE LIEUTENANT : RESTITUTION OF THINGS UNDER THE THAI CIVIL LAW

THESIS ADVISOR : ASSO. PROP. PITOON KONGSOMBOON 209 pp. ISBN 974-332-100-4.

There are many cases of restitution of things under the principle of Thai Civil Law . Some cases , laws obviously provide the rule of restitution of things such as the restitution under the law of unjust enrichment , but some cases provide only grounds of the restitution without details of it such as a case of avoidance of a voidable juristic act , restitution of contract and cancellation of fraudulent act.

The restitution means not only return things but also return of its fruits , expenses , concerning the things paid by the person returning things such as expenses for maintenance or repair, and return of changeable if it was changed .

The law provides case of the restitution under the law of unjust enrichment , both duty of the person who returns things under Section 412 to 415 and duty of person who takes return such things under Section 416 to 418. The law of unjust enrichment considers mental condition of the person who returns the things . Case the person who has received , in good faith , money or other property other than it and case the restitution is possible , the law provides that such person is bound only to return such part of the enrichment as still exists at the time when the restitution is demanded . If the person who returns the property used the money to pay other property or to exchange other property , he is bound to return all such after - acquired properties.

That the restitution in case of avoidance of the voidable juristic act or rescission of contract , under Section 176 (effect of avoidance of the voidable juristic act) or under Section 351 (effect of rescission of contract) can be summarized when any persons avoided act or one party has exercised his right of rescission , each party shall be restored to the former condition . It must be indemnified . If it is not impossible to be restore There are no provision of law in case of return of fruit and expenses of the property , it is likely that the provision of the restitution under the law of unjust enrichment Section 412 to section 418 shall apply *mutatis mutandis* . Besides , there are no provision of the law in case of the restitution when any persons avoided a voidable act , it is likely that Code of Civil and Commercial , Section 1376 Which provided that provision of the restitution under the law of unjust enrichment , Section 412 to Section 418 , shall apply *mutatis mutandis* .

ภาควิชา.....นิติศาสตร์

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์

ปีการศึกษา.....2541

ลายมือชื่อนิติกร.....ร.ต.ท.หญิง สิริรัตน์ สุขภาณี

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ท่านอาจารย์ที่เป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน อันได้แก่ ท่านรองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ โฉวีไฉกุล , ท่านรองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ , ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธิตินันท์ เชื้อบุญชัย , ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา และท่านอาจารย์ จริญญา ภักดีธนากุล ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาให้ คำวิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง เพิ่มเติมเนื้อหา ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านรองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ซึ่ง ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยได้ให้ความรู้ คำปรึกษา รวมทั้งคำแนะนำ ในการวิจัย ค้นคว้า และวิเคราะห์ ทำให้ผู้เขียนสามารถเขียนและเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จ อีกทั้งขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ โฉวีไฉกุล และท่านอาจารย์ จริญญา ภักดีธนากุล ที่ได้กรุณาผู้เขียนในการหาข้อมูลเพิ่มเติมในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ที่ละวันเสียไม่ได้คือ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ชายของ ผู้เขียน ตลอดจนญาติพี่น้อง และเพื่อน ๆ ทุกท่าน ที่ช่วยส่งเสริม และให้กำลังใจอย่างใหญ่หลวง แก่ผู้เขียนเสมอมาจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา ทั้งยังให้ความช่วยเหลือในการจัดทำ วิทยานิพนธ์ และจัดเรียงรูปเล่มวิทยานิพนธ์จนเสร็จเรียบร้อยเป็นอย่างดี

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประโยชน์และคุณค่าทางการศึกษาอยู่บ้าง ผู้เขียนขอ กราบเป็นกตเวทิตาแก่บิดา มารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้ ความเมตตากรุณาแก่ผู้เขียน แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องประการใด ผู้เขียน ขอน้อมรับความผิดไว้แต่เพียงผู้เดียว

ร้อยตำรวจโทหญิง ศิริรัตน์ สุขฤดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทนำ	1
บทที่	
1 การคืนทรัพย์ตามหลักกฎหมายแพ่ง	5
1.1 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์ซึ่งกฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์ไว้ โดยชัดแจ้ง อันได้แก่ การคืนทรัพย์ตามกฎหมายลากมฉนวนได้	5
1.2 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์ไว้	7
1.2.1 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์เมื่อมีการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะ	8
1.2.2 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์ที่ได้รับไว้ตามสัญญาที่มีผลบังคับตามกฎหมาย ซึ่งต่อมาได้มีการบอกเลิกสัญญานั้น	8
1.2.3 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์ที่ได้รับไว้เนื่องจากนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ ซึ่งต่อมาได้มีการเพิกถอนนิติกรรมนั้น	9
1.3 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์เมื่อเจ้าของทรัพย์ใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์คืนจาก บุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดถือทรัพย์นั้นไว้	10
1.4 กรณีที่จะต้องคืนทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำละเมิด	10
2 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายลักษณะลากมฉนวนได้	12
2.1 บ่อเกิดแห่งหนี้ตามกฎหมายลักษณะลากมฉนวนได้	13
2.2 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายลักษณะลากมฉนวนได้	14
2.2.1 มีบุคคลได้มาซึ่งทรัพย์สิ่งใด	15
2.2.2 เป็นการได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้	25
2.2.3 ทำให้บุคคลอีกคนหนึ่งเสียเปรียบ	35
2.3 ข้อจำกัดการใช้สิทธิเรียกคืนทรัพย์ตามกฎหมายลักษณะลากมฉนวนได้	38
2.3.1 การกระทำตามอำเภอใจเพื่อชำระหนี้โดยรู้อยู่ว่าตนไม่มีความ ผูกพันต้องชำระหนี้	38

สารบาญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.3.2 การชำระหนี้อันมีเสือนเวลาบังคับ , การชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความ หรือการชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรมหรือตามอัธยาศัยในสมาคม	40
2.3.3 การกระทำเพื่อชำระหนี้โดยสำคัญผิด เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ผู้สุจริต เสียหาย.....	44
2.3.4 การชำระหนี้โดยมุ่งต่อผล และรู้ว่าการที่จะเกิดผลนั้นเป็นพันวิสัย หรือได้เข้าป้องปัดขัดขวางเสียมิให้เกิดผลโดยฝ่าฝืนความสุจริต.....	46
2.3.5 การชำระหนี้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี	47
2.4 หลักกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทางกฎหมายลักษณะ ลามมิควรได้	50
2.4.1 ประเทศเยอรมัน	51
2.4.2 ประเทศญี่ปุ่น	54
3 หลักเกณฑ์การคืนทรัพย์ตามกฎหมายลามมิควรได้	60
3.1 หน้าที่ของฝ่ายที่ได้รับทรัพย์สิ่งใดไว้ฐานลามมิควรได้	61
3.1.1 การคืนเงินที่ได้รับไว้ฐานลามมิควรได้	63
3.1.2 การคืนทรัพย์อื่นนอกจากเงินที่ได้รับไว้ฐานลามมิควรได้.....	70
3.1.2.1 ความรับผิดชอบของผู้รับทรัพย์อื่นนอกจากเงินที่ได้รับไว้ ฐานลามมิควรได้โดยสุจริต	71
1) กรณีที่ทรัพย์สูญหาย หรือบุบสลาย.....	71
2) กรณีที่การคืนทรัพย์ตกเป็นพันวิสัย	73
3.1.2.2 ความรับผิดชอบของผู้รับทรัพย์อื่นนอกจากเงินที่ได้รับไว้ ฐานลามมิควรได้โดยทุจริต	75
1) กรณีที่ทรัพย์สูญหาย หรือบุบสลาย	75
2) กรณีที่การคืนทรัพย์ตกเป็นพันวิสัย	77
3) กรณีที่มีการดัดแปลงหรือต่อเติมทรัพย์	77
3.1.3 การคืนดอกผลอันเกิดจากทรัพย์ที่ได้รับไว้ฐานลามมิควรได้.....	80

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2	หน้าที่ของผู้รับคืนทรัพย์สิน 83
3.2.1	หน้าที่ของผู้รับคืนทรัพย์สินในการการชดใช้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบำรุงรักษา หรือซ่อมแซมทรัพย์สินที่รับคืน 83
3.2.2	หน้าที่ของผู้รับคืนทรัพย์สินในการชดใช้ค่าใช้จ่ายอย่างอื่น 86
3.2.3	หน้าที่ของผู้รับคืนทรัพย์สินในการชดใช้ในกรณีที่ผู้ได้ลาภผู้ทุจริตได้ทำการดัดแปลง หรือต่อเติมทรัพย์สิน ได้ส่งคืนทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ 88
3.3	หลักเกณฑ์การคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิคอร์ได้ในต่างประเทศ 90
3.3.1	หลักกฎหมายเยอรมัน 90
3.3.2	หลักกฎหมายญี่ปุ่น 93
3.4	อายุความในการใช้สิทธิเรียกคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิคอร์ได้ 95
3.5	วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลักษณะลามิคอร์ได้ ... 97
3.6	เปรียบเทียบการเรียกคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิคอร์ได้ กับการใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินคืนตามหลักกรรมสิทธิ์ 111
4	การคืนทรัพย์สินกรณีที่มีการบอกล้างโมฆียะกรรม การบอกเลิกสัญญา และกรณีที่มีการเพิกถอนการฉ้อฉล 121
4.1	การบอกล้างโมฆียะกรรม 122
4.1.1	ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินในกรณีที่มีการบอกล้างโมฆียะกรรม 127
4.1.2	ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินในกรณีที่มีการบอกล้างโมฆียะกรรมในต่างประเทศ 139
4.1.2.1	ประเทศเยอรมัน 139
4.1.2.2	ประเทศญี่ปุ่น 143
4.1.3	วิเคราะห์ปัญหาการเกี่ยวกับคืนทรัพย์สินเมื่อมีการบอกล้างโมฆียะกรรมกับกรณีที่จะนำหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิคอร์ได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม 144

สารบาญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.2 การบอกเลิกสัญญา	155
4.2.1 ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินในกรณีที่มีการบอกเลิกสัญญา	160
4.2.2 ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินเมื่อมีการบอกเลิกสัญญาใน ต่างประเทศ	167
4.2.2.1 ประเทศเยอรมัน	167
4.2.2.2 ประเทศญี่ปุ่น	169
4.2.3 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินเมื่อมีการบอกเลิกสัญญา กับกรณีที่จะนำหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์สินตามกฎหมายลามิควรได้ มาใช้บังคับโดยอนุโลม	170
4.3 การเพิกถอนการจ้อฉล	178
4.3.1 ผลของการเพิกถอนการจ้อฉลเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สิน	187
4.3.2 ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนการจ้อฉลในต่างประเทศ	188
4.3.2.1 ประเทศเยอรมัน	188
4.3.2.1 ประเทศญี่ปุ่น	191
4.3.3 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินในกรณีที่มีการเพิกถอน การจ้อฉลกับกรณีที่จะนำหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์สินตามกฎหมาย ลามิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม	192
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	199
5.1 บทสรุป	199
5.2 ข้อเสนอแนะ	203
รายการอ้างอิง	205
ประวัติผู้เขียน	209